

**СЕКЦІЯ
АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ УКРАЇНСЬКОЇ ФІЛОЛОГІЇ**

УДК 821.161.2-31Вин

Євмененко О.В.

кандидат філологічних наук, доцент, доцент кафедри української філології

ОБРАЗ КАТА У РОМАНІ Ю. ВИННИЧУКА «АПТЕКАР»

«Історичний роман-містерія», «фантасмагорія», «хімерний роман», «альтернативно-історичний і фантасмагорично-хімерний авантюристичний роман» - Ю. Винничук, створюючи роман «Аптекарь», виходить за межі звичних жанрових рамок. Його постмодерна проза поєднує в собі елементи фентезі, детективного та пригодницького роману, влітає фантастичні й потойбічні мотиви в реальне історичне тло. Читаючи «Аптекаря», «мимоволі згадуєш і «Das Parfum» Патріка Зюскінда, і «Бавдоліно» Умберто Еко, і «Трилогію Гуситську» Анджее Сапковського, і всю українську готично-містичну прозу XIX-XX століття – від Миколи Гоголя до Валерія Шевчука. Втім, створений Винничуком світ по своєму оригінальний і талановитий» [1]. При цьому світосприйняття Середньовіччя Ю. Винничук проєктує на наше сьогодні з роздумами про мету життя, смерть, війну тощо.

Роман Юрія Винничука «Аптекарь» вийшов у 2015 році. Основні події роману відбуваються в середньовічному Львові у 1646-1648 роках. Львів постає і як реальне місто, і як центр умовного символічного світу.

Місто живе за своїми традиціями, підпорядковується власним законам існування. «Львів – місто-хамелеон. Мінливе і непостійне, як вродлива жінка, яка знає собі ціну» [2, с. 248]. Львів сповнений страшних і водночас захопливих деталей: насичення різноманітними запахами, брудом, струмками крові чи то від лавки м'ясника, чи то від помосту, де відбувалася страта засудженого. Поряд існують лавки крамарів, барделі, корчми, аптеки із старовинними рецептами, полювання на відьом тощо.

Одним із центральних персонажів роману є львівський кат Каспер Яніш «із важкою долею та ніжною душею». Образ ката доповнює картину середньовічного міста. Це достатньо заможна людина, але водночас дуже самотня. «Послуги ката могли собі дозволити лише найбільші та найбагатші міста. Так, відомо, що з українських воєводств Речі Посполитою свого ката точно мали Львів, Кременець і Кам'янець. Навіть у Києва його не було й місту доводилось звертатись до послуг катів з інших міст» [3]. При цьому професія ката вважалася проклятою, а назвати когось «катом» було найбільшою образою. «Ним гидують, але бояться» [2, с. 108]. З місцевим катом ніхто не хотів присісти випити поруч, він навіть у місто мав входити в інші ворота – «свинську браму», через яку ганяли свиней.

Кат мав багато обов'язків. Міський кат порядкував у в'язниці, опікувався місцевим будинком розпусти, мав за обов'язок виловлювати бездомних псів і котів, виганяв свиней з міста, збирав по хатах нечистоти та вивозив за місто.

Та головне його завдання – відтинання голів і організація тортур. Це ремесло, як і всі інші, передавалося у спадок. Кат міста Львова Каспер Яніш «перебрав свій вельми поважний фах від батька, ката міста Сянока, у якого був за підмайстра, і виконував свою роботу з запопадливістю й пильністю» [2, с. 63]. Каспер намагається зрозуміти, яку мету в житті може мати кат. Чи лише стати славним катом і перевершити в майстерності свого батька (згадаємо існування власного стилю щодо страти мечем). Каспер відчуває, що він той, хто дає городянам видовищ, тому мусить їх зробити незабутніми. Саме як театралізоване видовище сприймали в епоху Середньовіччя публічну смертну кару. «Юрба любила страти дужче за театральні вистави, ярмарки чи зимові святкування» [2, с. 67]. Яніш відповідально ставився до всіх етапів цього дійства і якісно їх «відігравав». Ю. Винничук беземоційно і детально описує технічні особливості тортур і страт, перераховує їх особливості. Юрба, засуджуючи смерть та вбивство, в очікуванні оберегів від ката (крові, частин тіла страченого, шматків мотузки повішальника тощо). Відбувається ідентифікація юрби і ката, читача й ката.

Каспер не готовий покійно приймати долю відлюдника. До того ж автор додає чергову інтригу: Каспер насправді є сиротою, якого взяв до себе міський кат. Але Каспер дізнався ім'я своєї матері й дуже хоче дізнатися, хто саме був його батьком, підозрюючи, що це заможний і впливовий чоловік. Отже, існує надія на зміну соціального становища.

Герой знаходиться у пошуку, намагається будь-що розкрити таємницю свого народження, занурюється у читання, сподіваючись довідатися щось для себе корисне. По суті кат один із тих, кому аптекар Лукаш може довірити таємницю розслідування, розраховуючи на чесність і порядність у відповідь.

Каспер Яніш – закоханий кат, який рятує від смертної кари відьму Руту, скориставшись своїм правом один раз за життя врятувати людину. Каспер мириться із коханням без відповіді, покійно продовжує піклуватися про дівчину, відпускає її, коли Рута заявляє про свої почуття до іншого. Касперу не судилося бути щасливим, та він мудро приймає свою долю. Продовжує шукати відповіді на свої питання.

Кат Каспер – лише один із галереї образів роману «Аптекарь», які перетинаються своїми долями, створюючи союзи, шукаючи істину і рецепт щастя.

Література

1. Сороченко В. Не дуже чудодійний бальзам. Рецензія на роман Юрія Винничука «Аптекарь». Погляд : веб-сайт. URL: <https://independentview.net/2016/08/07/retsenziya-na-roman-aptekar/>
2. Винничук Ю.П. Аптекарь: роман. Харків: Фоліо, 2015. 443 с.
3. Гулюк С. Відрубані голови і поламані кістки – невже такий страшний кат? Фотографії старого Львова : веб-сайт. URL: <https://photo-lviv.in.ua/vidrubani-holovy-i-polamani-kistky-nevzhe-takyj-strashnyj-kat/>

УДК 821.161.2

Мельничук І.В.

кандидат філологічних наук, доцент, завідувач кафедри української філології

НЕОГОТИЗМ У ПОЕТИЧНІЙ ТВОРЧОСТІ ЮРІЯ ЛИПИ

Динамічні процеси перетворення, що відбувалися у світоглядно-мистецькій системі на початку минулого століття, протиставили ідеї прогресу ідею глибинних цінностей і циклічних цивілізацій, а отже, було проголошено епоху всеєвропейського нового відродження, повернення до основ, до традицій високого Середньовіччя.

Стиль неоготики не слід розуміти тільки як сліпе наслідування старовинних зразків, він є ознакою тонкого смаку, таланту глибокого вчитування в дух традиційної культури, здібності модернізувати художні основи літератури. Кожен архаїзм, давній символ, прийом, образність і мотиви Середньовіччя органічно вплітаються у нове світовідчуття людини і мистецтва ХХ століття, пробуджують нові, незвичайні асоціації і переживання. Саме тому бачиться актуальною спроба з'ясування специфіки трансформації неготичного дискурсу у площині української поезії ХХ століття.

Найперше слід звернути увагу на певну тотожність процесів, які протікали у культурі європейських країн того часу. Для багатьох письменників і філософів Перша світова війна стала не тільки збройною сутичкою, але й намаганням усвідомити справжнє призначення своєї нації і держави, їх глибинну сутність і всесвітні завдання. Напружена реальність війни стає істинною реальністю, руйнуючи своєю динамікою ілюзорні цінності, повертаючи світові суворе і просте відчуття буття. Ідеї Нового середньовіччя у тій чи іншій формі, як спроба втілення традиційних ідеалів в сучасність відрізняє таких авторів, як Шарль Пегі, Габріель д'Аннунціо, Ернст Юнгер тощо. Необхідно також відзначити, що Перша світова війна була останньою війною, яка зберегла певні елементи війн давнини – повагу до супротивника, своєрідний військовий етикет і естетику, зруйновані згодом системою масових армій і примітивною пропагандою ідей вигаданої зверхності окремого класу або нації. Саме поети-воїни, «останні лицарі», про яких можна сказати словами Фрідріха Ніцше: «Можливо вони з позавчора, можливо, з позавтра, але аж ніяк не з сьогодні», максимально сконцентрували в собі ті ідеї і стиль, яким, на їхню думку, належало майбутнє.

Виразний вплив ідей німецького культуролога Освальда Шпенглера позначився на історіософських студіях теоретиків львівського «Вісника». Найбільш привабливим для них виглядала сама ідея західної Душі, відчуття бадьорості і героїки в описах діянь «готичної людини» Середньовіччя, яка й породила могутню Західну культуру. Юрій Липа вважав О.Шпенглера одним з найяскравіших виразників почувань і устремлень епохи. Сутність і вплив готичної культури Шпенглер розумів таким чином: «Готика охоплює все життя до найпотаємніших його глибин. Вона створила нову людину, новий світ. Від ідеї католицизму до державної ідеї німецьких імператорів, від рицарських турнірів до міст, які тільки-но виникали, від кафедральних соборів до селянських жител, від масляного малярства до пісень мандрівних музикантів – на все наклала вона відбиток мови єдиної символіки» [4; с.104].

Готика почала тлумачитися як стиль живого, не зіпсованого цивілізацією мистецтва, яке є наскрізь сакральним на противагу іррелігійному, атеїстичному мистецтву авангардизму, це мистецтво і духовність, які формують людину, туга за цілісною Людиною Середньовіччя. Таким чином, готика з її панхристиянізмом, духом героїки і вічного устремління до Досконалого і стала взірцевою системою ідей, яка могла б протистояти тотальному наступу матеріалізму у Європі.

Головні ідеї трьох поетичних збірок Ю. Липи («Світлість», «Суворість», «Вірую») чітко передають етос європейського лицарства: чесність і мужність, гордість і щирість, релігійна відданість і зверненість до Високого.

Юрій Липа поетизує гуманну людину, яка стійкістю і нездоланністю дорівнює Богові, здатна стати для інших ідеалом, оскільки усвідомила свою сутність і значимість. Поетом возвеличується життєва позиція, сформована на цій духовній основі, загартована у тогочасній суворій реальності. Він пропонує світові новий релігійний ідеал – чин, своє бачення призначення країни.

Католицька етика і духовність є у збірці домінуючими. На відміну від православної софійності і богонатхненності, які більше закликають людину до самозаглиблення, заспокоєння, духовного споглядання